

УДК 339.92

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

ЛЮДМИЛА ШАБАЛІНА,

кандидат економічних наук, доцент Донецького національного технічного університету

МАРГАРИТА КОРНЕЙЧЕНКО,

Донецький національний технічний університет

У статті проведено огляд та аналіз сучасного стану функціонування транснаціональних корпорацій на українському ринку. Наведено приклади позитивного та негативного впливу транснаціональних корпорацій на розвиток України. Запропоновано рекомендації щодо розвитку діяльності вітчизняних транснаціональних корпорацій через удосконалення національного законодавства та співпрацю з іноземними партнерами.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, міжнародна діяльність, світове господарство, інвестиції, злиття та поглинання.

Постановка проблеми. За визначенням ООН, транснаціональні корпорації (ТНК) - це міжнародні підприємства, що є офіційно зареєстрованими або незареєстрованими, які включають материнську компанію, її закордонні філії та контролюють виробництво товарів і послуг за межами країни, у якій вони базуються. Досліджуючи діяльність ТНК, експерти ООН визначають такі їх основні ознаки: сферу обігу (фірма реалізує продукцію, що випускається більш як в одній країні) і сферу виробництва (підприємства й філії фірми розміщені у двох і більше країнах). Реально функціонуючим фірмам досить мати будь-яку із цих ознак, щоб бути віднесеними до категорії ТНК. Багато компаній мають дві ознаки одночасно. На відміну від звичайної корпорації, яка функціонує на світових ринках, ТНК переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва [1].

ТНК належить вирішальна роль у глобалізації світової економіки. Кількість ТНК та їх філій у світі щороку зростає. До сьогодні немає одностайної думки щодо їх точної кількості, але за даними Конференції ООН з торгівлі й розвитку, у всьому світі налічується близько 82 000 ТНК, що мають 810 000 зарубіжних філій [2]. Згідно з оцінками аналітиків, експорт зарубіжних філій ТНК складає приблизно 1/3 від загальносвітового експорту товарів та послуг, ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд дол., а щорічні обсяги продажів становлять 150-200 млрд дол. [3]. Слід зазначити, що основним засобом впливу ТНК на економіку країни є прями іноземні інвестиції (ПІІ). За даними ООН, ТНК володіють майже 90 % ПІІ світу, що збільшує економічний потенціал країн, у яких діють дочірні підприємства чи філії ТНК, їхній платіжний баланс, сприяє модернізації економіки та передачі інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен ТНК, механізм їх функціонування, проблеми розвитку досліджено в ряді праць зарубіжних і вітчиз-

няних науковців. Автори Р. Робінзон, С. Кіндлбергер, Х. Перлмутер, Ф. Рут, С. Хірш, Т. Ангмон, Д. Даннінг проаналізували передумови, етапи формування й чинники розміщення ТНК. Роль та вплив ТНК у міжнародній інвестиційній діяльності досліджували Р. Алігер, Ч. Гіл, Д. Деніелс, Дж. Майер, Ф. Рут, П. Баклі, Ф. Котлер, С. Кіндлбергер, М. Міллер, А. Мовсіян. Специфіку впливу ТНК на економічну систему України та аналіз існуючої ситуації на українському ринку досліджували А. Семенов, В. Крижанівська, О. Жук, І. Сорока, А. Пешко та ін.

Діяльності ТНК присвячено численні звіти ООН, СОТ, МВФ, конференції ООН з торгівлі та розвитку. Слід зазначити, що в період розповсюдження діяльності ТНК на нові країни, як це має місце для країн пострадянського простору, їх вплив характеризується швидкоплинністю. Саме в цей час доцільно оперативно відстежувати ситуацію, щоб визначити стан і тенденції впливу ТНК на національну економіку країни. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, проблема впливу ТНК на розвиток України залишається недостатньо дослідженою.

Мета роботи - провести огляд та аналіз позитивного та негативного впливу ТНК на розвиток України станом на 2012 р. та розглянути тенденції сучасної транснаціональної кон'юнктури українського ринку.

Виклад основного матеріалу. Процес транснаціоналізації, що характеризується посиленням взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єктів світової економічної системи в результаті глобальних операцій ТНК, сьогодні досяг планетарних масштабів. ТНК перетворились на головну силу ринкового виробництва й міжнародного поділу праці, на домінуючий чинник світової економіки й міжнародних економічних відносин, наприклад, світовий обсяг ПІІ ТНК у приймаючі країни становить близько 200 млрд дол. Їхня здатність гнучко пристосовувати механізм інвестиційної діяльності, організаційні методи й засоби до змін, що відбуваються в національній і

світовій економіці, перетворили їх на глобальні господарчі структури, що розглядають світове господарство як сферу застосування свого капіталу. Вони створили потужні системи маркетингу та засоби сучасної реклами, що дає їм змогу маніпулювати смаками та вподобаннями споживачів в усьому світі. На тлі вищезазначених процесів відбувається поступове зростання об'ємів міжнародного виробництва [4].

Згідно з оцінками експертів, у 2010 р. обсяги продажів і доданої вартості закордонних філій ТНК у всьому світі досягли відповідно 33 трлн дол. і 7 трлн дол. Крім того, їх експорт перебільшив 6 трлн дол. і склав одну третину від глобального експорту. У всьому світі ТНК у рамках своїх операцій як у країнах базування, так і за кордоном у 2010 р. отримали додану вартість у розмірі приблизно 16 трлн дол., тобто приблизно 1/4 сукупного світового ВВП [4]. Нині ТНК контролюють понад 57 % світового промислового виробництва, 68 % міжнародної торгівлі, мають у власності більше ніж 80 % па-

тентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау та майже 90 % ПІІ [2].

У сучасних умовах приймаючі країни, як розвинуті, так і ті, що розвиваються, як правило, сприяють діяльності ТНК на своїй території. ТНК здійснюють інвестиції, приносять нові технології виробництва й управління, збільшують ВВП, позитивно впливають на платіжний баланс, збільшуючи експортну виручку або знижуючи імпорт - ці зміни укріплюють економіку країни, підвищують рівень життя її громадян.

ТНК мають також позитивний соціальний вплив на економіку приймаючої країни. Відкриваючи свої філії в різних державах світу, вони сприяють зайнятості місцевого населення, включаючи висококваліфіковані кадри науково-технічних працівників, менеджерів та ін. ТНК діють через свої дочірні підприємства й філії в десятках країн світу за єдиною науково-виробничою і фінансовою стратегією, що формується в головних центрах ТНК [5]. На рис. 1 зображено динаміку кількості ТНК та їхніх філій у 1990-2011 рр.

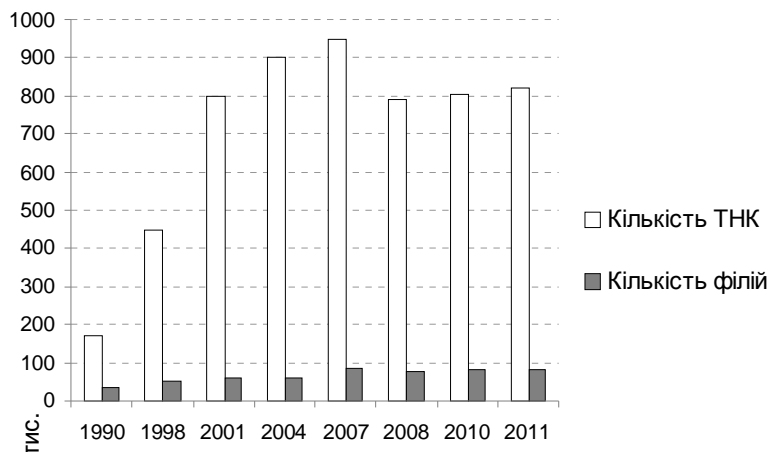

Рис. 1. Динаміка кількості ТНК та їхніх закордонних підрозділів у 1990-2011 рр. [2].

Кількість ТНК у світі зростає швидкими темпами: у 1990 р. їх нараховувалось 36 тис., а їхній оборот складав приблизно 7 млрд доларів. У 2010 р. у світі нараховувалось уже більше 80 тис. ТНК, у яких було зайнято більше 79 млн осіб [2]. За 20 років розвитку кількість ТНК було збільшено майже на 50 %.

Звіти ЮНКТАД свідчать, що приблизно 80 % материнських компаній та 33 % філій зосереджено на території промислово розвинених країн, таких як США, країни ЄС і Японія. Зокрема, зі 100 найбільших ТНК 23 розташовані в США, 16 - у Японії, 13 - у Франції й 10 - у Великобританії. У країнах, що розвиваються, частка материнських компаній складає 19,5 % та 50 % зарубіжних філій [7].

Розвиток глобалізаційних процесів усуває перешкоди на шляху транскордонного переміщення товарів, капіталу та послуг, сприяє уніфікації регулювання, що полегшує доступ на зарубіжні ринки. Так, щорічні суми угод, які підписують ТНК, зростають на 5-10 %. За оцінками ЮНКТАД, вартість закордонних активів ТНК зростає значно швидше, ніж їхні ПІІ: на початок 2009 р. компанії в усьому світі інвестували 14,9 трлн дол., а вартість активів їх закордонних філій становила 66,77 трлн дол.

Робота на підприємствах ТНК часто приводить до підвищення освітнього й професійного рівня місцевих кадрів. Як правило, саме через канали ТНК відбувається запозичення нової (для певної краї-

ни) технології виробництва й упровадження нової техніки [5].

Кількість зайнятих у зарубіжних філіях ТНК щорічно зростає: якщо в 1990 р. кількість працівників дорівнювала 23,7 млн осіб, то у 2010 р. цей показник було збільшено до 79 млн осіб [7]. В Україні протягом 2006-2010 рр. ТНК було створено 7487 робочих місць.

Операції ТНК стають дедалі глобальнішими і щодо придбання чинників виробництва, товарів та ринків. Розміщення за кордоном значної частини виробництва й численних філій дає змогу ТНК використовувати ресурси й конкурентні переваги багатьох країн, але також і швидше вичерпує природні ресурси в цих країнах.

Інтернаціоналізація НДДКР та інноваційної діяльності виступає новим важливим компонентом світової глобалізації. Передавання інноваційних технологій сприяє економічному розвитку держави, зростанню ділової активності населення. ТНК зазвичай здійснюють НДДКР там, де пізніше розміщують виробництво, прагнучи таким чином адаптувати свою продукцію до місцевих умов.

Щорічні витрати на НДДКР американських ТНК "General Motors", "Ford" і "IBM" складають 2-3 млрд дол., що перевищує бюджети на науково-дослідні роботи багатьох країн. Так, у США практично увесь обсяг витрат на НДДКР приватного бізнесу припадає на 700 найбільших компаній, при цьому близь-

ко 40 % цих коштів призначено лише 15-ти найбільшим ТНК [7]. Наприклад, Toyota Motor у 2008 році інвестувала у НДДКР понад 8 млрд дол. Двадцять найбільших ТНК щорічно інвестують в НДДКР понад 5 млрд дол. кожна. Тобто навіть у період фінансової кризи найбільші ТНК світу не зменшують своїх інвестицій в інновації. Для порівняння: з усіх джерел в Україні у 2007 р. вкладено інвестицій в НДДКР приблизно 1,2 млрд дол. Конференція ООН з торгівлі й розвитку вказує, що приблизно 40 % із 500 найбільших ТНК мають іноземні підрозділи НДДКР, з них 44 % знаходяться в Індії, Китаї та інших країнах Азії. За прогнозами експертів, у 2015 р. 84 % найбільших компаній матимуть іноземні підрозділи НДДКР [9].

В умовах загострення міжнародної конкуренції важливим напрямком розвитку ТНК стало формування змішаних компаній за участю місцевого капіталу. Загальна вартість операцій із транскордонних злиттів і поглинань у 2010 році становила 250 млрд дол., що дорівнює 80 % у сумарних обсягах ПІІ. Основна кількість операцій із транскордонного злиття й поглинання спостерігається в промислово розвинутих країнах (США, Велика Британія, Франція, Японія - 60 %) [10].

Злиття й поглинання як форма іноземного інвестування наявні і в Україні. При цьому поглинання українських компаній іноземними переважає над придбанням іноземних компаній українськими фірмами. Більшість іноземних ТНК, які здійснюють поглинання на території України, байдужі до українського економічного комплексу в цілому через те, що орієнтуються тільки на високоприбуткові галузі економіки в системі міжнародного розподілу праці. Такий підхід зумовлює занепад менш прибуткових галузей економіки країни [11].

У результаті діяльності ТНК в економіці приймаючої країни розвиваються окремі види нових виробництв, що, безумовно, позитивно впливає на розвиток галузевої структури економіки. Зокрема, це стосується галузей інфраструктури, енергетики й деяких інших сфер виробництва. Але водночас не виключений диктат та нав'язування своїх власних умов країні, яка виступає приймаючою стороною. Рішення приймаються за кордоном на основі глобальних інтересів ТНК. Наприклад, в Україні спостерігається негативний вплив експансії іноземних ТНК на ряд областей української економіки, у першу чергу, це

стосується автомобілебудування, тютюнової та харчової промисловості; домінування експортних стратегій завоювання ринку й переважаюча орієнтація ліцензійних та інвестиційних стратегій, що застосовуються в Україні, на отримання короткострокових прибутків і відтік коштів [9].

Про особливості взаємодії України з ТНК свідчить динаміка ПІІ. На сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а ПІІ ТНК - основною формою зарубіжної експансії ТНК. Структура й динаміка українських інвестицій свідчить про орієнтацію більшості іноземних інвесторів на отримання швидкого прибутку та можливість зловживання фінансовими коштами. ТНК здійснюють свою діяльність на території приймаючої країни за допомогою своїх дочірніх підприємств та філій. В Україні зафіксовано близько 7 тис. філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810 000. Тобто частка України складає лише 0,8 % від загальної кількості філій ТНК [12].

Більшість ТНК, які представлені на українському ринку, спеціалізуються на харчовій промисловості та торгівлі. Саме ці галузі забезпечують швидкий обіг капіталу та невисокі комерційні ризики. Великі ж промислові концерни, як, наприклад, Westinghouse, Exxon Mobil, на українському ринку відсутні. Винятком є лише Mittal Steel. Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш привабливими є:

- українська харчова промисловість: у харчовій індустрії світу лідирують швейцарська компанія Nestle, бельгійська ABInBev, американські Kraft foods та Coca-Cola Company, англо-голландська Unilever.
- підприємства торгівлі. На український ринок вже зайшли Wal-Mart Stores, Carrefour SA, McDonalds Corporation;
- фінансовий сектор. Найкрупнішим представником світових ТНК тут є Райффайзен Інтернаціонал Банк-Холдинг АГ;
- фармацевтика. Відомими в Україні є німецькі BASF SE та Bayer AG.

Безумовно, найкращим показником інвестиційної привабливості країни є об'єм ПІІ. Так, обсяг ПІІ в Україні у 2011 р. становив 44,7 млрд дол. США і збільшився майже на 100 % порівняно з обсягами 1996 р. Спостерігається стійка тенденція до зростання ПІІ (рис. 2), що свідчить про високу перспективність національного ринку [13].

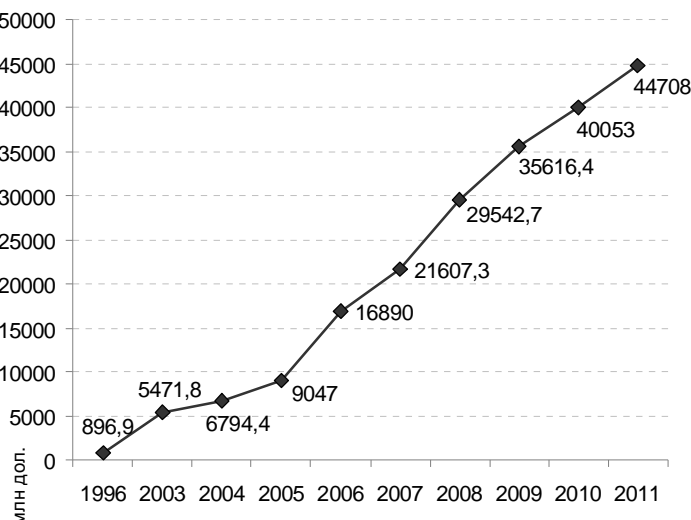

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. США [12].

Але, незважаючи на позитивну тенденцію росту обсягів ПІІ в Україну в динаміці, цей показник у перерахунку на душу населення, порівняно з іншими

країнами, є доволі низьким, адже в розвинених країнах він становить близько 4-5 тисяч доларів на особу, тоді як в Україні у 2011 р. - 979 дол. США (рис. 3).

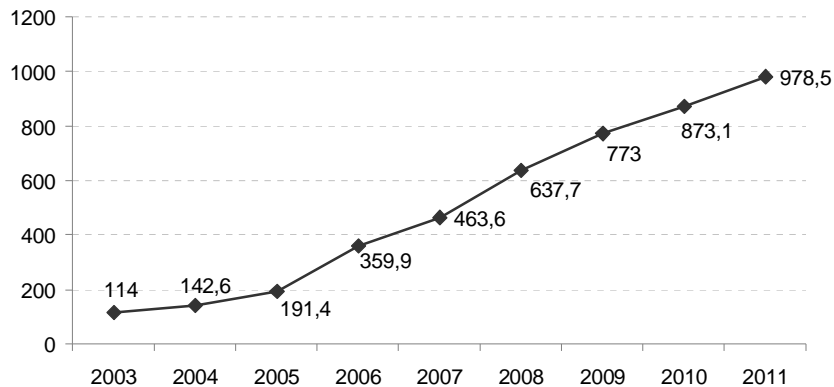

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції на душу населення України, дол. США [13].

Щодо структури ПІІ в Україну за видами економічної діяльності, ситуація має такий вигляд: порівняно з 2003 р. зменшилась кількість ПІІ у промисловість. Якщо раніше цей показник складав майже 52 % від загального об'єму інвестицій, то у 2011 р. його було зменшено до 31 %, тобто Україна стає менш цікавою для промислових ТНК, а та частина з них, яка все ж зважується інвестувати в українську промисловість, здійснює інвестиції в переробну промисловість (88,9 %), а не створює підприємства повного циклу. Щодо фінансового сектора, то тут ситуація, навпаки, покращилась: за даними Держкомстату інвестиції у фінансовий сектор складають 33,7 % від загального об'єму, тоді як у 2003 р. їх кількість дорівнювала 7,7 % [13]. Усе частіше інвестиції у фінансовий сектор України здійснюють транснаціональні банки. Так, Акціонерний поштово-пенсійний банк "Аваль" у жовтні 2005 року став частиною банківської холдингової групи "Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ" (Австрія). Станом на 2010 р. ця група володіла 96,17 % акцій банку. Райффайзен Банк Аваль традиційно посідає найвищі місця серед українських банків за рівнем довіри та визнання з боку клієнтів, партнерів та експертів - як українських, так і міжнародних.

Однак, діяльність ТНК на території України має й негативні чинники. Одним із таких чинників є неспроможність вітчизняних виробників витримати конкуренцію з великими ТНК. В умовах недостатньо розвинутої технології та нестабільного фінансового стану частина вітчизняних підприємств відчувають себе лідерами певних галузей виробництва. Зіткнувшись із провідними компаніями світу, активи яких складають сотні мільярдів доларів, більшості з них доводиться поступатися власними амбіціями заради можливості отримати в складі ТНК доступ до нових ринків, технологій, інвестиційних ліній [16]. Разом із цим посилюється залежність вітчизняної економіки від провідних ТНК світу й частково втрачається свобода вибору власного шляху економічного розвитку. Тому Україні слід урахувувати всі можливі перешкоди й використовувати позитивний ефект від діяльності ТНК. При цьому результат діяльності ТНК залежатиме не тільки від самих ТНК, а й від державної політики приймаючої країни. Держава повинна створити умови для забезпечення економічного зростання, у першу чергу, ефективне податкове за-

конодавство, підтримати національну валюту, що сприятиме активізації та успішній діяльності великих капіталів [14].

У цілому, можливості окремих держав протистояти тиску потужних ТНК доводиться визнати досить обмеженими. Тому основне завдання - це не протистояння або боротьба зі впливом великих іноземних ТНК, а узгодження їх інтересів зі стратегічними пріоритетами економіки України [15].

Так, незважаючи на недоліки, ТНК для України є головною рушійною силою в процесі розширення інвестиційної діяльності, що дозволяє їй бути активним гравцем не лише на локальному ринку злиттів та поглинань, а й на зарубіжному. Нині в Україні серед основних бізнес-груп найбільшими промисловими групами є корпорація "Індустріальний Союз Донбасу" ("ІСД"), "Інтерпайп", ВАТ "СКМ", Група "Приват", "Group DF". За офіційними даними компаній, у 2010 році обсяг валового доходу в "СКМ" становив 12,819 млрд дол. США, в "Інтерпайпі" - 4 млрд дол. США. Сумарна вартість активів, що контролюється групою "Приват" - близько 7,4 млрд дол. США, групою "Укрсиббанк" - 2,2 млрд дол. США. Це дало можливість підприємствам у складі українських ТНК протягом 2009 року сплатити до державного бюджету 24,4 % платежів від загальної суми надходжень. Тож, як бачимо, Україною були зроблені перші кроки до транснаціоналізації, однак, на цьому етапі досі є важливим залучення капіталів ТНК. Для цього не потрібно надавати іноземним інвесторам ТНК податкових пільг, установлювати імпортні бар'єри чи накладати обмеження на операції. До такого висновку прийшли експерти міжнародної консалтингової компанії McKinsey, які вивчали досвід роботи ТНК у чотирьох країнах світу [16].

В інших країнах існує практика застосування знижок на ресурси. Так, знижки на дешеву землю та електроенергію складають приблизно 40 %, звільнення від податку з продажу на перші декілька років - 12 %, звільнення від мита на імпорту засобів виробництва у світовій практиці дорівнює 30 %. Але для компанії більш важливу роль завжди відігравала наявність місцевих постачальників, кваліфікованої робочої сили, інфраструктура та близькість до портувантажного терміналу. Разом із тим, процес створення українських ТНК може бути значно прискорений та розширений у галузевому спектрі у випадку

залучення іноземних партнерів. Для цього компанії, що співпрацюють з іноземними фірмами на основі спеціалізації та кооперування, можуть сформувані з ними спільні структури, вступати в стратегічні альянси шляхом створення міждержавних ТНК. Транскордонне співробітництво є пріоритетною передумовою розвитку конкурентоспроможності України. Створення спільних структур із країнами західної Європи та СНД може стати визначальним фактором підвищення її економічної ефективності. Злиття однопрофільних підприємств України з підприємствами Росії, Польщі, Угорщини та країн СНД може створити міцне корпоративне об'єднання, здатне зайняти високу позицію на зовнішніх ринках [19].

Для захисту вітчизняної економіки національна законодавча база повинна чітко регулювати та контролювати: процедуру виходу ТНК на місцевий ринок, яка б урахувала правила переваги місцевого інвестора; форми присутності ТНК у країні; забезпечення зайнятості місцевих трудових ресурсів; правила передавання та адаптації до місцевих умов технологій і НДДКР; експертизу та моніторинг ПІІ-проекту на відповідність екологічним і санітарним вимогам; доходи фермерів; використання закупівель місцевих ресурсів, розвиток інфраструктури; розподіл продукції; умови збуту; захист конкуренції тощо [17].

Також необхідна розробка чіткої законодавчої та нормативної бази, що регулює процес створення й функціонування нових форм спеціальних економічних зон (СЕЗ), яка б відповідала всім міжнародним вимогам СОТ та ЄС. Адже, саме СЕЗ сприяють залученню ПІІ в Україну, упродовжують нові технології, прискорюють соціально-економічний розвиток країни. Чинне законодавство потребує внесення низки доповнень, а саме: необхідно визначити термін дії спеціального режиму господарювання, загальні органи управління, які створюються в усіх спеціальних (вільних) економічних зонах, та їхні повноваження [18].

Висновки

1. З кожним роком ТНК усе більше впливають на розвиток економічних систем та на хід розвитку світової економіки в цілому. Експорт зарубіжних філій ТНК складає приблизно 1/3 загальносвітового експорту товарів і послуг. Нині ТНК контролюють більше 57 % світового промислового виробництва, 68 % міжнародної торгівлі, володіють майже 90 % ПІІ світу, що збільшує економічний потенціал країн-реципієнтів, їхній платіжний баланс, сприяє модернізації економіки та передачі інновацій.

2. Станом на 2012 рік на українському ринку присутні більше 30 світових ТНК: Wal-Mart, McDonalds Corporation, Nestle, Coca-Cola, Metro Cash&Carry, British American Tobacco та ін. Капітал західних ТНК тут в основному зосередився у харчовій та тютюновій промисловості, торгівлі, фінансах, енергетиці, тобто в галузях зі швидкою оборотністю капіталу й забезпеченими ринками збуту. Це є свідченням, що Україна стає менш цікавою для промислових ТНК. Нині спостерігається чітка тенденція зростання надходжень ПІІ в Україну, але цей показник у перерахунку на душу населення, порівняно з іншими країнами, є досить низьким: у розвинених країнах він становить близько 4-5 тисяч доларів США на рік, тоді як в Україні - 979 дол. США.

3. Самостійно Україною також було зроблено перші кроки до транснаціоналізації. Вихід на міжна-

родний ринок українських корпорацій "СКМ", "ІСД", "Група "Приват" свідчить про перехід на нові стандарти ведення бізнесу та корпоративного управління. Водночас навіть такі потужні виробничо-фінансові структури не можуть конкурувати з найбільшими ТНК світу на міжнародному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Dunning J. H. Multinational Enterprises and the Global Economy / J. H. Dunning. - Wokingham : Addison Wesley, 1992.
2. World Investment Report 2009: United Nations Conference on Trade and Development. - New York and Geneva, 2009.
3. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development. - New York and Geneva, 2011.
4. Жук О. П. Процеси транснаціоналізації на сучасному міжнародному ринку / О. П. Жук // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - Вип. 19.5
5. Шагурин С. В. Экономика транснационального предприятия / С. В. Шагурин, П. Д. Шимко. - СПб., 2008. - С. 335.
6. Федоренко В. Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік / В. Г. Федоренко // Інвестиції: практика та досвід. - 2009. - № 7. - С. 31-34.
7. World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy. - New York and Geneva, 2010.
8. Михайловська І. М. Теоретичні засади управління підприємницькими ризиками в сучасних умовах господарювання / І. М. Михайловська, К. І. Квасницька // Вісник Хмельницького національного університету. - 2010. - № 5. - Т. 4.
9. Дженкова В. І. Аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності ТНК в мирі і в Україні / В. І. Дженкова, Е. С. Алешко, Н. Г. Лобаш [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_36/Zmist/1PDF.pdf.
10. UNCTAD, cross-border M&A database [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.unctad.org/fdistatistics.
11. Борисова С. Е. Влияние мировой деятельности ТНК на мировой рынок капиталов стран юго-восточной Европы в условиях формирования глобальной экономической системы / С. Е. Борисова [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_1/398.pdf.
12. NationMaster : World Statistics [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nationmaster.com>.
13. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Процесс транснационализации и его роль в Украине [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.kneu.kiev.ua/ST_CONF/DOKLAD/dokl10r.html.
15. Семенов А. А. Діяльність ТНК в Україні та їх вплив на економічний розвиток країни / А. А. Семенов, В. В. Крижанівська [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/28839.doc.htm.
16. Оверченко М. Инвесторам не нужны льготы / М. Оверченко, И. Федюкин, А. Онегина // Ведомости. - 2003. - 16 окт.
17. Скопенко Н. С. Прямі іноземні інвестиції в АПК: переваги, недоліки, ризики / Н. С. Скопенко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. - 2011. - № 2.
18. Нові форми організації територій з особливим податковим режимом (СЕЗ і ТПР) / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/January2010/05.htm>.
19. Антоненко О. І. Деякі тенденції розвитку ТНК в Україні / О. І. Антоненко, О. А. Чурилова [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part3/56.pdf.

L. Shabalina, M. Korneychenko

ANALYSIS OF INFLUENCE OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IS ON ECONOMY OF UKRAINE

This article provides an overview and analysis of the current state of operation of transnational corporations in the Ukrainian market. The examples of positive and negative impact of transnational corporations on development of Ukraine are resulted. Recommendations for development activity of domestic transnational corporations through perfection of national legislation and collaboration with foreign partners are offered.

Key words: transnational corporations, international activity, world economy, investments, merger and acquisition.

© Л. Шабаліна, М. Корнейченко
Надійшла до редакції 11.04.2012

УДК 331.2

ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ ОЧИСНОГО ВИБОЮ З УРАХУВАННЯМ ЯКОСТІ ВИДОБУТКУ ВУГІЛЛЯ

СВІТЛАНА ЮХИМЕЦЬ,

аспірант Донецького національного технічного університету

У статті обґрунтовано необхідність стимулювання працівників вугледобувного підприємства до підвищення якості видобутку вугілля. Запропоновано науково-методичний підхід до формування фонду оплати праці з урахуванням якості видобутого вугілля. Виконано порівняння нормативного методу формування фонду оплати праці й запропонованого методу з урахуванням якості вугілля.

Ключові слова: якість вугілля, фонд оплати праці, вугледобувне підприємство, нормативний метод, заробітна плата.

Постановка проблеми. Ринкові умови змушують підприємства постійно здійснювати пошук нових методів господарювання й резервів підвищення ефективності виробництва. В останні роки велика кількість успішних підприємств стали активно впроваджувати нові моделі оплати праці, які дозволяють мобілізувати персонал до реалізації поточних та стратегічних завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку, забезпечити інноваційний розвиток та економічне зростання. Правильна організація системи оплати праці мотивує працівників до підвищення ефективності трудової діяльності та виробництва. Водночас на деяких вугледобувних підприємствах нові підходи до оплати праці розглядаються як один із шляхів підвищення продуктивності праці та забезпечення якості видобутку вугілля. На думку вчених, саме фінансові та кадрові причини, а не погіршення гірничо-геологічних умов за минулі три десятиліття зумовили збитковість підприємств вугільної промисловості України [1, с. 19]. Одним із важливих завдань забезпечення ефективності видобутку вугілля є підвищен-

ня якості вугільних концентратів, які є основною сировиною для металургійного комплексу України [2; 3]. Дієве вирішення цієї проблеми має відбуватися на підставі вдосконалення оплати праці робітників, які безпосередньо здійснюють видобуток вугілля з урахуванням його якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні питання організації оплати та мотивації праці, у тому числі на вугледобувних підприємствах, розглянуто у працях Ю. С. Залозної, А. М. Колота, Т. А. Костишиної, О. В. Чумаченко, І. Б. Швець та інших [4-7]. Водночас потребують вирішення питання забезпечення одночасного зростання продуктивності праці та підвищення якості видобутку вугілля.

На думку ряду авторів, одним зі способів мотивації працівників вугледобувних підприємств до підвищення продуктивності праці є застосування диференційованої тарифної ставки погодинної оплати праці для окремих категорій шахтарів з урахуванням мінливого рівня напруженості їхньої праці [8, с. 20]. Однак автори не вказують, як саме здійснюватиметься розрахунок рівня напруженості праці.